

ספר

אור חדש

מאת

דוד כהנא

ОРЪ ХОДОШЪ

т. е.

Новый Лучъ

Давида Кагане

ВАРШАВА

въ Типографіи И. О. Алашина. Дзѣльная № 4.

1880

Handwritten text in Hebrew script, likely a library or collection record, written in dark ink on aged paper.

Дозволено Цензурою Варшава 16 Юля 1880 г.

1109700

Or Chadasch

ספר

אור חדש

והוא

אור בהיר וחדש, להאיר ולהסיר את חשכת הערפל השוכן מאז, על פני המזמור ס"ח בספר תהלים, אשר נלאו כל המבארים לבוא עד חקר תכונתו, ולהבין את כונתו! ואור חדש יגיה עוד על כמה מזמורים, אשר נסתרו ונעלמו מאתנו עד היום.

פ א ת

דוד כהנא

הקדמה

אמר המחבר: קנא קנאתי לכבוד כתבי קדשנו שארית נחלתנו, בראותי את זרון ושגיון לב הרבה חוקרים חדשים מפרשי כתבי הקדש בימינו, ההופכים דברי אלהים חיים ועושים עם הכתובים כרצונם, וכחמר ביד היוצר כן היה כתבי הקדש בידם, לדבר עליהם ככל העולה על רוחם, את כבודם הפשימו מעליהם, כחשו במחברם כדבר ברור, ויחסו אותם לעתים שונות, איש כפי היאות לשמתו אשר בדה מלבו, שנו את פניהם כחמר חותם, והלקו אותם בשבוישים, קלקולים וחסרונות, ובנסחאות שונות, הרבה פסוקים הוציאו חוץ למקומם, רבים המירו זה בזה, וימסכו וישבשו את אמריהם, וישחיתו את יפי מליצותיהם, הערוכים ושמורים אתנו מימי קדם, ויפיצו עליהם חשך ולא אור.

ואמרתי אל לבי לא עת לחשות הוא, עת לעשות לה', ולעמוד בפרץ, ולהציל את כתבי קדשנו, מחמד עינינו ויקר תפארתנו מיד המחבלים והמחללים הרבים; והנה יצאתי עוד הפעם, במחברתי הקטנה הזאת, לתבוע את עלבונם, ולהשיב להם נאום; ולהראות לכל החוקרים הרבים באור חדש, איך שוא ונלוז דרכיהם, ואין ממש בכל השערותיהם, יען הנוסה שלנו הוא לעולם העיקר, וחלילה לנו לתקן ולשנות את דבריהם ע"פ העתקות שונות, המלאות שבוישים וחסרונות, רק את הקבלה נשים לנו לקו, ואת המסורה למשקלת, ואז נלך לבטח דרכנו לגלות בהם גדולות ונצורות.

וכתבי הקדש כחם במ פנימה, לברר ישכנו ובילדי נפרים לא ישפיקו, ואם עניים הם במקום זה, עשירים הם במקום אחר, וזאת תהלתם ותפארתם נצה.

אדעססא ג' כסלו, תר"ם

מאמר הראשון

כאבן ספיר מתנוסס המזמור ס"ח בספר תהלים, אשר לו יתר שאת ויתר עז בעמק מליצתו ובהגיגין רוחו, על כל השירים הנשגבים פרי רוח נעים וזמירות ישראל, אבל לדאבון נפש הוא כחידה סתומה מני קדם באין פותר, וכמעט נלאו כל החוקרים הרבים לבוא עד חקר תכונתו, ולהבין את כונתו, ואין קץ לכל דבריהם ולהשערותיהם אשר הגידו על השיר הקטן הזה עד שהחכם עדוארד ריים חבר עליו ספר שלם *) ועמל בכל נפשו בתנם, לגלות מעט אור על פני הלוט הלוט הזה; סבת הדבר אשר לא מצאו כל המבארים את ידיהם בשיר הנפלא הזה לדעת הפראפ' גרעטץ הוא דבר פשוט מאד, יען יצאו לפרש מהר את המזמור כמו שהוא, מבלי לשום על לב, כי נחוץ תחלה, לתקן היטב את לשון הכתובים אשר מהם נתחבר השיר, ולברר ולטהר אותם אל נכון מן השבושים, השגיוות והקלקולים שנפלו בהם אין מספר.

ומיד יצא הפראפ' גרעטץ להראות את ידיעתו הגדולה בבקרת כתבי הקדש, וידו החזקה בתקון הכתובים ובהר שכלו הראה לדעת, לתמחון רוחנו, כי יותר מעשרים שגיאות וטעותים יש במזמור הקטן הזה; גם מצא בו ברוב תחבולותיו שנוי וחרוף בסדר הכתובים, ואחרי שסקל המסלה ופנה הדרך, יצא לפרש את המזמור הזה כמין חומר, והראה עוד לדעת בראיות רבות כי לא נכונים דברי החוקרים אשר יאחרו זמן חבורו עד ימי המקבילים, רק נתחבר המזמור הזה בפירוש קודם גלות בבל, בעת אשר יד המצרים משלה עוד על עמים רבים, וכנראה מדברי המזמור הזה התחילו או המצרים להעיק על בני ישראל מאד; וזאת היתה רק בימי שישק או פרעה נכה, ולא בזמן אחר, ורק אז נכתב ונתחבר השיר הזה, כאמרו „עמים קרבות יחפצו“ וכל הענין יסוב בפירוש רק על העת הזאת (**)

אבל מה נשתומם לראות, כי אחרי שיגע ועמל ה' גרעטץ מאד, לתקן הכתובים ולעשות נסחאות שונות, ע"פ העתקות ישנות, וכפי העולה על רוחו, לא צלח לו ג"כ לדעת את פשט המזמור הזה על נכון, ופירושו רחוק ורחוק וחסר מעם מאד, ואין בכל הבאורים כמוהו לרוע; וזאת חמאת רבים מחכמי אשכנז בימינו, אשר נגשו אל היכל כתבי הקדש לא כמלאכי שלום בשובה ונחת ברעד קדש, רק כמלאכי זעם וחרשי משחית אשר בכשיל וכילפות יהלומן וכל פתוחיהם ישחיתו יחד; לא עמלו תחלה

*) ושמו: דער 68 פסאלס לויין דענקמאל עקסגעטנאלטס אלד קאנסט,

יענא 1851.

**) עיין זמ"ע סירחי לפר"ל כ' גראץ לשנת 1875 75 433, במאמרו; עקסגעט' אלד היסטארישע ערלייט" דעם 68 פסאלמעם.

להתבונן על דבריהם, ולדעת את כונותיהם, כי הלילה לשנות הנוסחא שלנו שהוא עולם העיקר, רק יצאו מיד לחבל ולהשחית, להפוך את דבריהם ולשנות את נוסחותיהם ע"פ העתקות משובשות, וכפי העולה על רוחם; וישתכחו בעיר שכן הפליאו לעשות, ולגלות גדולות ונצורות בבאור הכתובים; ובאמת נוקשו ונלכדו בשחיתותם, ואשתוללו אבירי לב עד אשר נסתר ונעלם מהם פשט הפשוט הנראה לעינים, והנם מגששים כעת בעור קיר, מבלי לדעת אי זה דרך ישכון אור, ואין להם שום מבווא איך לצאת מן המבוכה הזאת.

ואיך לא יתחמץ לב איש חובב שירי כתבי הקדש בראותו איך הפך הח' גרעמץ את השיר הנשגב והנפלא הזה למשחת, את כבודו הפשיט מעליו, אבד ושבר אותו לרסיסים בלי רחם, ועשה אותו לכלי אין חפץ, עד אשר לא נכירהו ונחמדהו; גם הפסוק הקמץ "סלו לרכב בערבות ביה שמו" אשר אין בו מום לא יצא נקי מלפניו ועשה בו שרשה שבושים, והפך אותו על "סלה לרכב בעבות ברכו שמו*" ומה יאמר הח' גרעמץ וסיעתו הרבים, אם נראה להם את פשט וכונת המזמור הזה ברור כשמש, מבלי לנגוע בו אף בקוצו של יו"ד; כי כלו צח ויפה ושכלה אין בו; ובאמת כשם שגדלה ידיעת החכם גרעמץ בתולדות ישרון עד מאד, כן קטנה השגתו בכתבי הקדש עד להפליא, יען לא שם לו את הקבדה לקו והמסורה למשקלת; וסבת הרחץ והדחק שמצאו המבארים בבאור השיר הנשגב הזה, איננו מטעם הכדוי שהגיד; כי לא ראו לתקן הנוסחא; כי זאת היה לא תהיה, ובמקום התקון יצא בטח קלקול; רק כי לא עמלו למצוא את המפתח לבוא בו אל היכל הקדש פנימה, ולהנות מאורו הגדול הנגנו שם למשכילים על דבר אמת; והמפתח הזה הם רק הפסוקים האלה.

אָבִי יְתוּמִים וְדִין אֱלֹמֹת
אֱלֹהִים בְּמַעוֹן קָדְשׁוֹ
אֱלֹהִים מוֹשִׁיב יְחִידִים בְּיָתָהּ
מוֹצִיא אֲסִירִים בְּפוֹשְׁרוֹת

(*) ומה נעשה בפסוק הזה (ישעיה כ"ו ד') כי ביה ס' לור עולמים וכדומה; ובאמת "לרכב בערבות" מנביל סיטב לעמת מה שאמר המשורר אחרי כן; "לרכב בשמי שמי קדש" וסוראס אחת לסם, וכן מלאנו, ר' יודא עשיאס שאליס לרבי שמואל בר נחמן, אמר מפני ששמעתי עליך שאתה בעל אגדה מאי דכתיב סלו לרכב בערבות ביה שמו, אמר לו וכו' אזר: זו אוי דמוכדין ולא משכחין, שאליס לרבי אלעזר ולא אמר כן, אלא כי ביה ס' לור עולמים, בשתי אחיות ברא סקב'ס את עולמו (בראשית רבה פ' י"ב):

אך סוררים שָׁכְנוּ צְחִיחָה מִלְכֵי צְבָאוֹת יְהוָה יְהוָה וְנָתַתְּ בֵּית תְּחִלָּק שָׁלָל

בפירוש הכתובים הקשים האלה עמלו כל המפרשים מאד, והגידו תהפוכות וזרות אין חקר, רק עכ"פ לא ערבו את לבם לשבש הכתובים, ותלו החסרון בשכלם וחשבו אולי עוד הוון למועד. אבל לדעת הח' גרעמץ מלת "יחידים" אין לו פה שום טעם, וכן מלת "בכושרות" ואין לפרש כמו בקושרות שהוא קשורים וחבלים, אך להסיר את כל הלחץ נחוץ לדעתו לתקן ולקרא כך:

מוֹשֵׁב מְרוֹדִים בֵּיתָה מוֹצֵיא אֲסִירִים בְּמוֹסְרוֹת

וכעת הא לכם פסוק חדש אשר לא היה לעולמים, וכן יאמר ג"כ כי מלות "נות בית" אי אפשר לפרש אשה היושבת בית, רק נשתבש מן "ענות בית" שפירושו ענות ונחת הבית; ומי לא יצחק על התקונם האלה ועל פירושו הנפלא אשר איננו כדאי לסתור אותו כי במל הוא מאליו, אולם סבת הדבר שהלכו כל המבארים בתהו לא דרך, כי לא שמו על לבם לדעת מה רצה המשורר בשירו הנפלא הזה, ומה כוון בו, ועל מי ומי יסבו דבריו בכלל, והפסוקים האלה בפרט; לדברי הח' גרעמץ כל ענין השיר סובב והולך רק על העת אשר לחצו המצרים את בני ישראל בימי פרעה נכה או שישק; לדברי הח' האפפֶעלר נכתב השיר הזה אחר גלות בבל; ולדעת הח' עדוארד רייס בימי הפטאלמיים; לדברי הח' עוואלד נתחבר השיר הזה ליום הנובת הבית השני (א) ולדעת הח' ברילל ביום נסיעת הארון לעיר דוד (ב), ולדברי הח' מאייער נתחבר השיר הזה בימי יאשיהו המלך לשיר אותו בבית ה' אחרי שהרתו (ג) ולדברי הח' היטציג וקאססעל נכתב והושר השיר הזה בפירוש בימי יהושפט ויהורם, בעת שנצתו את מואב; ואנשי הילם שבו בשלום מן המלחמה לא"י (ד), ויש עוד דעות שונות בזה, אבל כלם לא ראו נכוחה כי כל דברי השיר הזה סובבים והולכים על תולדות דוד המלך, ורק עליו כוון המשורר מהחל ועד כלה, עכיו ולא על אחר: דוד המלך שהיה חסר מגוע בעו, שלקח את רות המואביה, אשר פלוני אלמוני לא רצה לגאול אותה, לבר ישחית את נחלתו, היה ממשפחה בזויה, כערות עצמו: מי אנכי ומי

(א) בספרו; דיא פאעטישען זיכער דעם אלטען באנדעס חלק שני דף 297.

(ב) בצאורו על הסמור ס"ס.

(ג) עיין בס' געטיכטע דער פאעטישען נאטיח' ליטעראט' דער סעברעטער דף 445.

(ד) עיין געטיכטע דער יידישען ליטעראט' מהס' קאססעל (ח"א, דף 137).

ביתי *) ודוד ידע בעצמו היטב שהוא אמור לבוא בקהל, וכ"ש להיות מלך, כמו שנאמר לא יבוא עמוני ומואבי בקהל ה' וגו' עד עולם א). אך כאשר סר שאול המלך מדרכי ה', ובכל אשר יפנה ירשיע, לקח שמואל הנביא את דוד מן הנוה מאחר הצאן בהיותו רש ונקלה, ומשח אותו בדבר ה' למלך על ישראל, וחדש ההלכה בימיו: עמוני ולא עמונית מואבי ולא מואבית, ובהיותו נביא אמת היה בירו הכה והמשרה לעשות זאת ב), ודוד חזרה אחרי כן לה' חסרו, ואמר מי אנכי ומי ביתי וגו' וזאת תורת האדם ג). והכונה זאת היא התורה והדת לאדם כמוני שאסור לו לבוא בקהל; ובעל דברי הימים שנה בכונה מפני כבוד דוד את סוף הפסוק כנודע ד), וכן אמר ג"כ דוד בשירו הגדול: ויתר תמים דרכי ה', וכונתו להודות לה', על שהותר לבוא בקהל, ונשתנה ג"כ בתהלים בכונה על "ויתן" להעלים הענין ולכסות קלונו ו), וכמו שאמרו חז"ל: מי אנכי ומי ביתי כי הביאותני עד הלום, מה הוא עד הלום לא, די שבאתי בקהל אלא שעשיתני מלך ז), וכל המפרשים הרבים לא שמו את לבם על הדברים האלה אשר על ידם נראה אור חדש ובהיר על כמה וכמה ענינים בכתבי הקדש ח).
וזאת אמר דוד בתפלתו לה': פנה אלי וחנני כי יחיר ועני אני, יתום אתה היית עוור, מזור הייתי לאחי ונכרי לבני אמי וכדומה ט). וזאת ג"כ מונת המשורר פה: כי ה' הוא אבי יתומים ודין אלמנות, מושיב יחידים ביתה, כי בחר בדוד אשר היה יחיר ועני למלך, והושיב אותו ביתה בכבוד והוד, והוא בבית הארזים, ועוד הפליא חסרו עמו מוציא אסירים בכושרות; כי הוציא אותו ממאסרו ומאסורו הגדול, והכשיר אותו לבוא בקהל; וכמו שאמר ויתר תמים דרכי י), וזאת אמר

*) שמואל ב' ז' י"ח .

א) דברים כ"ג ד' .

ב) עיין בספרי מסרת סוג למקרא, דף 36 .

ג) שמואל ב' ז' י"ט .

ד) עיין בספרי מס"ל הנזכר דף 51 .

ה) שמואל ב' כ"ב ל"ג .

ו) שמואל ב' כ"ב ל"ג, תהלים י"ח ל"ג, ועיין בספרי מס"ל דף 52 .

ז) מדרש שוחר טוב פ"א .

ח) וע' בספרי מס"ל דף 50, ולהלן במאמר השני פה .

ט) תהלים כ"ט ע"ז, י"ד, ס"ט ע', והמזמורים תהלים סזב"ס וסולכ"ס

על דוד בעלמו, וזאת כונתו ג"כ במה שאמר, תחת ידעתי חרפתי ובשתי וגלמתי נגדך כל לורתי (ס"ט כ') וכן מה שאמר, חטאות נעורי ופשעי אל תזכר (כ"ט ז') כי אסור הוא לבוא בקהל, וזאת היתה חרפתי ובשתי, ומכאן ראינו כוונה כי המזמורים תהלים כתב וחבר דוד בעלמו, ועיין עוד להלן במאמר השני .

י) עיין לעיל אף בכוונה נשתנה בספר תהלים .

ג"כ במקום אחר; פתחת למוסרי; וכמו שפירשו חז"ל כהונן, שני מוסרות שהיו על פתחת, רות המואביה ונעמה העמונית א), וזאת ג"כ כונתו במה שאמר; כי שומע אל אביונים ה' ואת אסוריו לא בזה ב); ואף סוררים שכנו צחיחה כונתו בפירוש על שאול המלך, אשר סר מדבר ה', ובכל אשר יפנה ירשיע ג), ולזה יבש גזעו ואפס ממשלתו; ונות בית תחלק שלל; מלת "נות" אשר נעלם שרשו וכונתו מכל המפרשים, פירושו רק אהל וסכה אשר יושב הרועה לשמור הצאן; והוא כמו נות כרות רעים ד), וכאשר אמר שמואל לרוד בשם ה'; אני לקחתיך מן הנה מאחר הצאן ה), ובעת נבין ג"כ מה שאמר: מרכי צבאות ידרון ידרון; כי רבים גדולים וטובים ממנו, רצו בכל נפשם להיות מלכים על עם ה', אך נות בית, מי שביתו היה הנה, הוא נבחר מה' למלך, והוא יחלק שלל אויבים כי אלהים מושיב יחידים ביתה בכבוד והוד.

וזאת כונתו במה שאמר מקודם; אלהים בצאתך לפני עמך וגו' כי אחרי שקרבם להר סיני והביא אותם אחרי כן עיף ונלאה ו) אל הנחלה והמנוחה לא"י, אשר כונן להם, חיתך ישבו בה, עדתך ומחנך ישבו שם ז), תכין בטובתך לעני אלהים; כי ה' הכין בטובתו לעני הזה, והסב כל הסבות האלה רק בשבילו, לבחור אותו להיות מלך עליהם; ובהנם השחית הח' גרעמץ את המליצה הנשגבה הזאת על "תכין בטובתך לעם" או "לעני עם" והשם אלהים לקח וקשר לפסוק שאחריו, ויאמר עוד כי המלות "אמר והמבשרות" אין שייכות להם רק נחוץ לתקן כך את לשון התוב: "אלהים אדני יתן אמר המבשר את צבא רב" אבל מלבד ששכח הח' גרעמץ בחפזו, כי אלהים אדני לא יבוא בכתבי הקדש לעולם מטעם נכון, ורק ההפך; אדני אלהים; וזאת עיקר גדול בדת ישרון.

א) תסלים (קט"ז ט"ז) יבמות ע"ז.

ב) תסלים (ס"ט ל"ד) ומכאן ראינו כוונה כי חצרו דוד; ודברי סנ"ק

בס' מונסי"ז שער י"א חקר אבות לא כוונים כלל.

ג) שמואל א' י"ד מ"ו.

ד) פסוק ב' ו'.

ה) שמואל ב' ז' ח'.

ו) לדעת סח' גראטץ נחוץ לתקן כדעת סאלססאזען במקום "ונלאה" על סנלאה; ולדעת רח"ק על "וילאה" עיין בספרו סהכז והמכתב ל' 201; וכל דבריהם אין להם שחר; כי שרשו "לאה" וסוף עיפות כח עמל ויגיעה מכבד סדך סרז אשר סלכו בני ישראל במדבר.

ז) מלת "חיתך" פירושו מחנה כמו; וחית פלשתיים; ויאספו פלשתיים לחיה (שמואל ב' כ"ג, י"א י"ג) ואין לתקן פה על למחנה כמו שנאמר ב"ד"ס, יען סמוטח בספר שמואל הוא לעולם העיקר, ובעל ד"ס שסך רק להקל הכוונה כדרכו.

(א) לא ידע ג'כ פשוטו של מקרא ממש, יען נעלם ממנו לדעת על מי יסבו הדברים; ובאמת אחר שאמר תכין במובתך לעני אלהים, הולך ומספר על איזה אופן בחר בו ה' למלך, ואמר; אדני יתן אמר ע"י שמואל הנביא המבשרות צבא רב, ובשר לו כי נבחר להיות לשר צבא על ישראל; וזאת כונת המשורר בתפלתו; הקם לעבדך אמרתך, זאת נחמתי בעניי כי אמרתך חיתני. וכדומה (ב), והמשורר דבר פה בכונה, ברום מליצתו הנשגבה ברמו, ובלשון נסתר לגוף שלישי, להעלים ולכסות הענין מאד; אך מתוך השיר כלו, ובפרט מדבריו האלה "מוציא אסורים בכושרות" נראה היטב כי דוד חבר אותו בעצמו, כי משורר אחר לא ערב את לבבו לשית עליו דופי ולתת כבודו לשמצה, יען שמו וזכרו היה קדש ונערץ מאד, וכל המשוררים הרבים אשר קמו אחריו דברו עליו רק גדולות אין חקר (ג) ולא לשוא התפאר דוד והגיד על עצמו כי הוא משיח אלהי יעקב ונעים וזמירות ישראל (ד) כי השיר הנשגב הזה יתן לנו עדות נאמנה כי אמן גדול היה במלאכת השיר והזמרה מאין כמוהו; ומה יקרו דבריו הנעימים האלה:

אם תִּשְׁכַּחוּ בֵּין אֲשֵׁרְתֵיכֶם
בְּנַפְי יוֹנָה נִחְפָּה בַּבְּסֶף
וְאֶבְרוּתֶיהָ בִּידְרָקֶק חֲרוּץ:
בְּפֶרֶשׁ שְׂדֵי מְרָכִים
בָּהּ תִּשְׁלַג בְּצִלְמוֹן.

אך כל המפרשים לא באו אל חקר דבריו היקרים, עד שאחדים מהם

- (א) עיין בס' מס"ל מאמר הששי.
(ב) החלום (ק"ט ל"ח ג') ועל דבר המזמור הזה בפרטות הארכתי במאמרי "אשרי תמיני דרך".
(ג) ועיין למשל בחללים (פ"ט כ').
(ד) עיין בספרי מס"ל מאמר השלישי; ומאמר"י ווייס בס' דוד ודוד ודורשיו (חלק א' לר 29) יחס השיר ס"ח לדוד בעלמו; אך לכו נקפו אחרי כן, ואמר בהערה (לר 30) בזה"ל; ויש לסעיר בזה על מה שיחסתי מזמור ס"ח לדוד, וזה מפני שעל כל פנים נחבז קודם שנחלקה הממלכה, כמו שנראה בפסוק כ"ח, ואחרי שמזכיר הרבה מן העו ומן הישועה אשר היה להם נגד האויב, זה מורה כי הושר השיר באיזה זמן אשר שבו מן המלחמה בנלחון ועו, וזה אי אפשר בימי שלמה; אבל קשה לפי זה מה שמדבר בפסוק ז' מהיכלך על ירושלים וגו', סיוס השיר פסוק ל"ז, נראה שהוא הוספה מאוחרת, אשר לדעתי עשו כן בכמה מזמורים, עכ"ד; אבל כל השיר הזה מהחל ועד כלה הוא לדוד, ועיין להלן.

ובראשם עוואלד ומאייער, מחסר דעת אין הבין, הוציאו על המשורר הנשגב הזה משפט מעוקל; כי לא היה משורר גדול וע"כ דבריו קשים מאד ה) וכמעט כלם פּרשו: בפרש שדי מלכים, שהוא מלשון שמוח, שהמלכים היו שמוחים על פני האדמה; ולדברי הח' מאייער כל המלות מן בה תשלג בצדמון עד רכב אלהים, המה רק הוספה מאוחרת, ואין לשית אליהם לב ו) ולדעת רא"ק במקום „בה” צריך להיות „ברר”, והכונה, כי ה' פרש את המלכים האלה בימי יהושע, ואז ירד השלג על הר צלמון, ועי"ז היה הברר להמם ז) אך הח' גרעמץ הודה כי הפסוק הזה עוד ערפל חתלתו, ויאמר כי על הר צלמון אשר אצל שכם לא ירד עליו שלג, רק לדעתו נחוץ לבקש ולמצוא פה נוסח אחר משובח; אבל הנוסח שרנו הוא לעולם העיקר והוא המשובח; וכל המפרשים ובראשם הח' גרעמץ לא ידע פשט הכתוב, כי שפתים פרושו מקום גדרות הצאן אשר שם ישבו הרועים כמו שאמרה דבורה הנביאה לראובן: למה ישבת בין המשפתים לשמוע שרקות עדרים ח). וכונת המשורר פה להגיד כי אף על פי שישב בנוה מקום זבל ורפשו ולא בהיכלי שרים, בכל זאת יקר הוא ונכבד בעיני ה', ובו בחר. כי האיש התם; והישר כל זבל ורפשו לא יטנפהו, והוא דומה להיותה אשר נחפה כלה בכסף, ואברותיה וכנפיה בירקק חרוץ; ולקיים את דבריו ביותר, יאמר עוד; בפרש שדי מלכים; מלת „פרש” יש לה הוראות רבות, הברדיל, הפריש, החליט, וברר; כמו כי לא פרש; ובצפעני יפרש וכדומה ט) והכונה פה, כי בעת אשר יצא ה' להחליט ולהפריש את המלכים ולברר לו הטוב והיפה שבהם על עמו; בה תשכג בצלמון, אז בה בהנהו במקום חשך ואפל הזרית שם אורו. ונתן טעם לזה, כי גם ה' לא התגלע על ההרים הרמים הרי גבנונים הרי בשן, רק בחר לו יה הר קטן, הר סיני, ועליו חמד לשבתו, ויפרש את דבריו עוד ויאמר.

רַכַּב אֱלֹהִים רַבּוּתִים אֲדַפִּי שְׁנָאן
אֲדַנִּי בָּם סִינִי בִּקְדָשׁ:
עֲלִיתָ לְמָרוֹם שְׁבִיתָ שְׁבִי
לְקַחַת מִתְּנוּת בְּאֲדָם;
וְאֵף סוֹרְרִים לְשֹׁפֵן יְהוָה אֱלֹהִים:

ה) עיין במ' הנזכר מעוואלד (75 298) ובס' הנזכר מהח' מאייער (75 445)

ו) בספרו הנזכר (75 446).

ז) עיין בס' הכתב והמכתב (75 201)

ח) שופטים ה' ט"ז.

ט) במדבר ט"ז ל"ד; מסלי כ"ג ל"ב מלת „פרש” בעברית דומה ממש

בסורלתו כמו בארמית ולזה תרגם אונקלוס על הכתוב בחורס. כי לא פרש

ארי לא אתפריש להון; „הפלה ה' חסיד” תרגם פריש ה', וכן אשר סורס תרגם

די אפרש, וכדומה, עיין באוס"ט טרם פרש באריכוה.

גם פה נלאו כל המפרשים לדעת כונת הדברים, אבל לא ערבו את לבם לשבש כך, כאשר עשה הח' גרעטץ, ויאמר כי המלות „עלית למרום“ שייכות לפסוק הקודם; „סיני“ בקדש ערית „למרום“, שהוא כמו למרום סיני עלית בקדש ורבותים אלפי שנאן יתקן על „רבבות אלפי ישראל“; וכן יצא שולל רא"ק לתקן על אלפי שיאן שהוא לדעתו הרי שיאן א) וכן יתקן בלי דעת הח' מאייער במקום „סיני בקדש“ על „סוכו בקדש“ ב) המלות „לקחת מתנות באדם“ חודה הח' גרעטץ כי ערפל חתלתם, אך ירגיש כי יסבו על בני ישראל בפרוש, כאשר יסכימו לזה הכתובים האלה: ונפש אדם וגו' ומכסם לה'; הנה לקחתי את אחיכם הלויים מתוך בני ישראל מתנה ג) ועל המלות: ואף סוררים לשכן יה אלהים, יאמר כי נחויץ לתקן כמו לשון פסוק הקודם: ואף סוררים לשכון צחיחה, ואולי מלת „יה“ בפסוק הזה נשאר עוד ממלת צחיחה, או כי המלות יה אלהים, המה רק שארית מהתחלת פסוק אחר, אשר היה כתוב פה, ונאבד מאתנו כעת; אך בשום אופן, יאמר הח' גרעטץ, אין לקשור מלת סוררים לשכן, עם השמות יה אלהים.

ומי לא יצחק באמת על דברי רוח כאלה אשר אין להם שחר; ומה נכונים דברי חו"ל: א"ר אלעזר מהו אלפי שנאן הנאין והמשובחין שבהם, אף על פי כן אדני במ מסויים ביניהם ד), וזאת ג"כ כונת הראב"ע שאמר: אדני במ סיני בקדש, כי קדושת אל כהר סיני, ומלת במ כמו ויקדש במ, שהוא בתוכם ה) ואין לתקן ג"כ על „בא“ כי הכונת פה כך: כמו בין כל הרבותים אלפי שנאן רק ה' לבדו הוא המסויים בתוכם, והוא העיקר, כן הר סיני עולה ג"כ בקדשו על כל ההרים הרמים; וכן דוד ג"כ מסויים בין כל המלכים הרבים, אשר רצו למלוך על בני ישראל; וכונת הכתוב השני „עלית למרום“ נדע על פי הכלל הקדמון שיש לשפת עבר, כמו שהורו לנו חו"ל, והוא: מוקדם שהוא מאוחר בענין ו) ושעור הכתוב כך:

לְקַחַתְּ מִתְּנוּת בְּאָדָם
עֲלִיתָ לְמָרוֹם לְשֹׁפֵן יְהוָה אֱלֹהִים
וְאָף סוֹרְרִים שְׁבִיתָ שָׁבִי

א) כס' הכתב והמכתב (75 201)

ב) בספרו המזכר (75 446)

ג) במדבר (ל"ח מ' י"ח ו')

ד) עיין ילקוט שמעוני תהלים בפסוק המזכר.

ה) במדבר (כ' י"ג).

ו) עיין כס' נתיבות עולם (ד' פ"ט) מדה ל"א, והמדה הזאת היא נשפח

לכננת הכננה פסוקים כנחתי הקדש עיין כס' המזכר.

והדברים יסבו על מה שזכר מקודם: בפרש שדי מלכים בה תשלג בצלמון; כי כאשר ירד ה' על הארץ לבחור לו מלך, אז הופיעה שכונתו על הנוה, ובחר ולקח לו למתנה את האדם הזה שאסור לו לבוא בקהל למלך על עמו, כאשר אמר על עצמו: וזאת תורת האדם; וה' עלה אחרי כן לשכון במרום, והסוררים שבה שבי, והם שאול וסיעתו, כאמרו מקודם: ואף סוררים שכנו צחיחה, ומטעם זה יאמר מיד: ברוך ה' יום יום יעמם לנו האר ישועתנו סלה, האל לנו אל למושעות ולה' אדני למות תוצאות, אך אלהים ימחיץ ראש איביו קדקד שער מתהלך באשמיו; ומי לא יראה פה, כי כונתו על שאול וסיעתו, "וקדקד שער מתהלך באשמיו" הוא שאול בפרוש כנאמר עליו: ובכל אשר יפנה ירשיע, ומת הוא ושלשת בניו במלחמה, וכל בני ביתו ספו תמו, והוא עלה למלוכה; ויזכור עוד חסדי ה' ויאמר.

אָמַר אֲדֹנָי מְבֹשֵׁן אֲשִׁיב
אֲשִׁיב מִמְצָרוֹת יָם:
לְמַעַן תִּמְחִיץ רִגְלִי בְּדָם
לְשׁוֹן פְּלִבִּי, מֵאֵיבִים מִנְהוּ:

הח' גרעמץ יתקן, מבשן אשיב" על פי הפשיטא, מבין שנים אשיב" שהוא כמו משניו אשליך טרף, וכפי הנראה יאמר הח' גרעמץ נעתק הפסוק הזה כמעט ממקומו, כי שייך אחר פסוק כ"א; על המלות, מאויבים מנהו" יאמר הח' גרעמץ כי קשים מאד ונעלם פרושם מכל המפרשים, אך נחוץ לתקן ולקרוא, מאויבים תמלא, ולדעת רא"ק, מאויבים מצהו א, אבל כל דבריהם אין להם שחר, ודברי רש"י ז"ל נכונים בזה מאד, שפרוש, אמר ה' מבשן אשיב, כי כן הבטיח להשיב אותנו מתוך איביו בשן ומאיי הים ב) וסובב על העת אשר ברח מפני שאול. והלך כאשר הלך, וה' הבטיח לו ע"י שמואל לבל יפול לבו עליו כי מבשן וממצלות ים ישיב אותו לארצו, וימלוך על עמו במח, ויחזה עוד נקם בצריו, והם שאול וסיעתו אויבי עמו, ועליהם כוון בתחלת השיר: יקום אלהים יפוצו אויביו, ועליהם אמר פה: למען תמחיץ רגלך בדם לשון כדביך, ישבעו מן האויבים הרבים, ומנהו מן שאול אויבו העז ג) ועל פי הכלל שהורו חז"ל נבין את דברי המשורר ביותר, והוא: מדבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל, ללמד על עצמו ויצא, כמו מכף כל אויביו ומכף שאול, והלא שאול בכלל היה

- (א) סכחז והמכתב (לד 201).
(ב) אלה הם דברי רש"י על הפסוק הנזכר.
(ג) ולא נחוץ כעת לפרט כדעת רש"י, שהוא כמו אשר מנה את מאלכס (דניאל ח) אשר בזה אחוז רבים מהמפרשים.

ולמה יצא לומר שרדיפתו קשה מכלם א) וממעם זה אמר „מאיבום מנהו” והוציא את שאול מן הכלל לומר ששנאתו לו היתה קשה מכלם; ויזכור חסדי ה' אך עלה לגדולה, ויאמר: ראו הליכותיך אלהים וגו' קדמו שרים אחר נוגנים בתוך ערמות תופפות; וכונתו בעת אשר הרג את גלית הפלשתי, ומשם עלה לגדולה, ויאמר עוד:

שָׁם בְּנִימִן צָעִיר רָדָם
 שָׂרֵי יְהוּדָה רִגְמָתָם
 שָׂרֵי זְבֻלוֹן שָׂרֵי נַפְתָּלִי:
 צִוָּה אֱלֹהֵיךָ עֲזֵךְ
 עֲזוּהָ אֱלֹהִים זֶו פָּעֲלָתָ לָנוּ:

הח' גרעטץ יאמר, כי כל ההעתיקות השונות קראו במקום צוה רק צוה; מלת רגמתם לדעת הח' האפפערד צריך להיות רגשתם; השבעים קראו רוזניהם; והח' גרעטץ הורה כי המלות: רגמתם, תשלג, בצלמון, באמת עוד ערפל חתלתם, בכך זאת צלח לו לגלות אור על פני כל המזמור הזה; אבל כד דבריו ודברי המפרשים הרבים הם רק חשך וערפל, ורק הו"ל פרשו מלת „רגמתם” כהוגן שאמרו: שם בנימין צעיר רדם, אל תקרא רדם אלא רד ים, והיו שרי יהודה רוגמין אותם שנאמר שרי יהודה רגמתם ב), וכונת הדברים, כי אחרי מות שאול בחרו שבט יהודה את דוד למלך, אך שבט בנימין אשר מהם יצא שאול דבק בכל נפשם באיש בשת בנו, וכל שבטי ישראל נהו אחריהם; ותהי המלחמה ארכה בין בית שאול ובין בית דוד; ועל אותה העת ירמו פה בשירי: שם בנימין צעיר רדם, כאשר היטיב רש"י לפרש נעשה רדה עליהם; כמו: ורדו בכס שנאיכס, רדה באף גוים ג) ושרי יהודה אשר דבקו ברוד רצו לרגום אותם, וכן שרי זבולון ושרי נפתלי היו מתחלה נגודו, ודבר פה בעו מדיצתו הנשגבה

א) עיין בס' נתיבות עולם (ד' פ"ב) מדה כ"ד.

ב) סוטה ל"ז.

ג) ויקרא (כ"ו י"ז) ישעיה (י"ד ו') וכן רדה בקרב איביך (תהלים ק"ז ב')

זכדומה לרוב.

ד) זאת נראה מדברי בעל דברי הימים אשר יספר: ואלה מספרי ראשי החלון לזבא באו על דויד חברונה להסב מלכות שאלו אליו כפי סי' מוזבלון יוא"י זבא עורכי מלחמה וגו' חמשי' אלף ולעדר בלא לב ולב; ומנפחלי שרים אלף ועמסה בלכה וחמית שלשים ושבעה אלף (ד"ה ח' י"ב כ"ג ל"ג ל"ד) ומכאן ראייה ככונה כי הם היו מתחלה נגודו.

בקצור וברטו, ולא השלים הענין בכונת מכוין כנודע במלאכת השיר; אבל אחרית המלחמה הזאת היתה, כי בית דוד הלך וחזק, ובית שאול הולכים ודלים, עד שבאו כל שבטי ישראל חברונה, וימליכו אותו עליהם, וזאת כונת המשורר פה: צוה אלהיך עוד; כי נתן כח ועז באנשי סיעתו לנצח את בית שאול, והכח והעז האלהי הזה פעל לו לשובתו, למלוך על כל ישראל כלו; ויאמר עוד:

מֵהִיכָלְךָ עַל יְרוּשָׁלַם
לָךְ יוֹבִירוּ מְלָכִים שִׁי:
גָּעַר חַיַּת קִנְיָה
עֲדַת אֲבִירִים בְּעִגְלֵי עַמִּים
מִתְרַפֵּס בְּרִצְיֵי כֶסֶף
בְּזַר עַמִּים קְרָבוֹת יִחְפְּצוּ:

לדעת הח' גרעטץ במקום מהיכך נחויץ לקרוא בהיכלך, ויוכיח עוד כי בעת שחבר המשורר את השיר הזה עמד המקדש בירושלים על תלו; אבל דבריו לא נכונים כי נעלם ממנו פשט הכתוב אל נכון, ופרושו כך: אחרי שהפליא ה' חסרו וכל השבטים התאחדו לאגודה אחת, יאמר כי ע"י זה יגדלו וינשאו למעלה, עד כי מהיכלך על ירושלם לך יובילו מלכים שי, מן ההיכל הקטן שעומד כעת בציון יובילו לך עוד מלכי ישראל שי לירושלים בימים הבאים, כי יזכו לבנות שם כמו רמים בית לשם ה'; ומהיכלך שעורו כמו, להיכלך כדרך התחלפות האותיות זב"ז לסבת קרבת מצבם בסדר האלפא ביתא כנודע א) ומכאן ראה נכונה להפך כי שיר קדמון הוא, ובימי המשורר עמד המקדש רק בציון, אך רמו בדבריו פה כי עלה הרעיון בלבו לבנות בית לה בירושלים. וכונת הכתוב גער חית קנה ונו', יאמר הח' גרעטץ, נעלמה מכל המפרשים כי לא ראו שהדברים סובבים בפרוש על המצרים, וקרא אותם עדת אבירים

א) וכן אמר דוד כשירו הגדול (תהלים י"ח כ"ב): ולא רשעתי מאלהי, שהוא כמו לאלהי; וכן מצאנו להפך (ד"ס ב' א' י"ג) ויבוא שלמה לבמה; שהוא כמו, מבמה" וים עוד דוגמאות כאלה; עיין בס' היקר חלקת הנקוד (לד' 4) לסת' המדקדק הגדול מהר"ם רייכערסאהן ותראה חדשות ונלוות, ומעט זה יבוא גם פה כמזמור הזם, תרלדון" שהוא כמו, תרקדון" כי הא"תיות מתחלפות זב"ז לקבת קרבת מצבם, כמו מחקס רלשו (שופטים ה' כ"ו) ת' מחס; וכן ללעים, קלעים, וכדומה.

יען אשר יעבדו את השור אפים; בעגלי עמים כמו בתוך עגלי עמים, והכונה כי המצרים הם בתוך העמים, כמו שורים אבירים בתוך עגלים; מתרפס, שרשן רפש וכונתו להתפלש ברפש ושיט, אך לפי העתקת השבעים הנוסח הנכון בכתוב „מתרפס” שהוא מהפך הפעולה לא תרצה להתפלש ברפש ושיט; רצי כסף שרשו רק רציץ שהוא כמו עשק, ורצי כסף כמו כסף מרציץ, והכונה שהמצרים רוצים רק לקחת ממון בעשק; „בור” כל ההענקות העתיקות כמו פור בור, וכעת יאמר הח' גרעמץ נודע לנו פתרון הכתוב היטב וסובב כלו בפרוש על המצרים א) אבל כל המפרשים ובראשם הח' גרעמץ לא ידעו את פשט הכתוב אל נכון, וכונת המשורר אינו סובב על המצרים או שאר עמים שונים, רק עמים פה, הם שבמי ישראל בפרוש, כאשר הרגיש בזה רשי ז"ל אל נכון; וכונתו גער חית קנה ערת אבירים, והם אנשים בעלי זרוע אשר יש ביניהם, אשר כל מגמתם לתחרר ריב ומדון בין השבטים אשר הם רק כעגל לא למד, ובתוכם ידעו ערת אבירים כאלה, כמו שאמר: אבירי בשן כתרונני ב). מתרפס ברצי כסף פרשו חו"ל אל נכון שפושטים פסת יד לקבל ממון, ומתרפס הוא כמו לך התרפס ג) והכונה בעד רצי כסף הם נכונים להיות נכנעים וללחוך את עפר הארץ, וכל מגמת חית הקנה וערת האבירים האלה רק בור עמים לעשות שהשבטים יהיו זרים זה לזה, ולא ישבו כאחים יחדו, כי קרבות יחפצו ולא ידרשו את שדומם ופובתם באמת.

ואחרי שנודעה לנו יקרת השיר הזה, ומי חברו, ואיך הוא כלו יפה ומום אין בו ד) נראה עוד על ידו דבר יקר הנוגע לכבוד כתבי הקדש, יען הפסוק יקום אלהים וגו' הוא תורה; והמלות אלהים בצערך וגו' הם רברי דבורה ה) ומכאן עדות נאמנה על קדמות תורתנו וספרתנו הערוכים ושמורים אתנו מימי קדם ו).

א) עיין במ"ע הירחי לפרה"י גרעמץ לשנת 1874 ד' 387.
ב) וכן אמר ירמיה על שבט אפרים, כעגל לא למד (ירמיה ל"א י"ח), עיין הסלים כ"ב י"ג.

ג) גמ' פסחים קי"ח וילקוט שמעוני סלים ס"ח, משלי ו' ג'.
ד) וכן יש"ר קרא להמזמור הזה: העניק הגדול בין כל המזמורים מאין כמוהו (עיין כ"ח ח' רביעי 20) אך כחטה בשוא, ולא ללח להתי יש"ר לדעת טובו ויקרתו; וכן הספאר המשורר עמנואל בסוף מחברתו (מח"ב כ"ח) וכתב שד"ה נשקו על ראשו על שהשכיל לבאר זה המזמור, וכל המפרשים שהיו שם במקום סעדן בוש וסכלמו מפניו.

ה) סופטים ה' ד', במדבר ז' ל"ה.
ו) בלדקה חשב הח' מאייער בסי געשיכטע דער פאטעטישען נאטיוא' ליטערא' דער סעברעטער (ד' 47) אח הדברים האלה הנאמרים בספר במדבר (י' ל"ה) ויסי

מאמר השני

עתה נתבונן בשום רב על המזמור ק"ז בספר תהלים, אשר רבים וכן שלמים, הן מחכמי ישראל והן מחכמי העמים, נמנו וגמרו כדבר ברור כי השיר הזה נתחבר בימי עולי גלות בבל, וסובב והולך כלו בפרוש רק עליהם; והראשון בזה בין חכמי עמנו היה הרנ"ק אשר הראה לדעת כי כל השיר הזה מהחל ועד כלה כולל רק הקורות שקרה לראשי עולי הגולה מבבל, וברמו הולך ומספר עיקר קורתם מן העת שהתנחלו בארץ עד גבול איזה זמן מסויים, ואיך מצאו בשובם את הארץ שממה וחרבה, אחרי היותה לפנים טובה ופוריה (א) ואחריו בא הח' גרעמץ להזק את דבריו ביותר ואמר, כי אמנם החוקרים הרבים כמו ראזינמילער, דעוועטע וכדומה, הכירו אל נכון כי המזמור הזה סובב והולך על עולי גלות בבל, אבל לא צלח להם לבאר אותו היטב כי יסכימו דבריו בד בבד עם קורות הגולים אז; רק להח' רנ"ק צלח ביותר לבוא עד חקר המזמור הזה, ולבאר אותו כלו על העת הזאת, ודבריו נכונים מאד, וכן רשמה ג"כ הפשיטא, היא ההעתקה הסורית, על המזמור הזה כך; כנש אנון ליורא מן שבקיתא ואסק אינון מן בבל ב).

אבל טה נשתומם לראות איך כל החוקרים האלה חרצו משפט על דבר תוכן וזמן חבר השיר הזה, בטרם שמו על לבם להבין ולדעת היטב את פשט וכונת הכתובים הבאים בסופו, אשר הם העיקר להבנת כל הענין; כי אחרי שחתם המשורר את שירו ואמר: ויזרעו שדות וישעו כרמים ויעשו פרי תבואה, ויברכם וירבו מאד ובהמתם לא ימעיש, יאמר לתמהון לב פתאם אחרי כן:

בנסע הארון ויאמר משה קומה ה' ויפלו חויביך וגו' לספור עתיק יומין: ובאמת אם נשים את עינינו על הפרשה הזאת אשר נעשה לה סימניות מלמעלה ומלמטה לומר שאין זה מקומה (שבת - קט"ו ע"ג) נראה כי השיבה חופפת עליה וישן נשן היא, ודוד לקח את מליצתו ממנה, ולא להפך, ובפרט אחרי שזדע לנו כי דוד סמלך ראה אף את הספר דברים, הנה אין כ"ס שראה את הד' ספרים הקודמים, עיין בספרי מס"ל מ"ש, ועיין לסלן פה במאמר השני.

(א) עיין בס' מונה"ז דל 100 שער י"א חקר אבות.

(ב) עיין במ"ע הירחי לפרא"ל גרעטץ לשנת 1869 דל 248, ובס' געשיכטע דער

יודטן חלק שני מחלקה ב', דל 78.

וַיִּמְעַטוּ וַיִּשְׁחוּ מַעְצָר רָעָה וַיִּגּוֹן
 שִׁפְךָ בּוֹ עַל נְדִיבִים
 וַיִּתְעַם בְּתַחֲזוֹ לֹא דָרְךָ
 וַיִּשְׁגַּב אֲבִיוֹן מַעוֹנִי
 וַיִּשֶׁם כְּצֵאֵן מִשְׁפָּחוֹת
 יִרְאוּ יִשְׂרָיִם וַיִּשְׁמָחוּ
 וְכָל עֹקֶה קִפְצָה פִּיהָ :

והנה לדעת הרנ"ק תכלית וכונת המזמור להזכיר בסוף איך ירדו ונשפלו ונתפרדו מחדש ע"י הממשלה הרעה של הפחות שלפני נחמיה, ומצוקת השרים והעשירים שבשבים עצמם, ושאר התלאות שמצאום, וכל זה הוא הנכלל בדברו, וימעטו וישחו^א מעצר רעה ויגון, ויתכן שנעשו הפחות והעוצרים הללו בידי שמים או בידי אדם, והוא שופך בוו על נדיבים, והזכיר עוד איך התחילו ימי המצבה והרבוי הגדול לעם, וישגב אביון מעוני וישם כצאן משפחות א) אבל הח' גרעמץ הרגיש היטב את הלחץ והרחק שיש עוד בהבנת הכתובים האלה, ואחר שפרש את כל השיר הזה על עולי גלות בבל יאמר, כי הפסוק וימעטו וישחו מעצר רעה ויגון, אי אפשר לפרש ולהבין כמו שהוא, והמלות, וימעטו וישחו" נחוץ לבאר אותם על אופן אחר, רק אין פה המקום לזה, ואחר המלות וישם כצאן משפחות, נחוץ להוסיף אביון או משפחות עניים, ואחריו בא רא"ק ותקן הכתובים כך :

מַעְצָר רָעָה וַיִּגּוֹן
 וַיִּשְׁיִמוּ קִצְיוֹן מִשְׁפָּחוֹת ב)

אבל כל החוקרים הרבים לא ראו נכוחה כי לא ידעו את פשט הכתובים, ועל מי כוון המשורר בדבריו, ורדפו רק קדים ורעות רוח; ובאמת כל ענין השיר הזה, טובב והודך כלורק על העת אשר יצאו בני ישראל מארץ מצרים,

א) מוסיף 75 101 טער י"א ח"א.
 ב) עיין בס' סכחז וסמכחז (75 217)

ונומר את דבריו בימי ממשלת דוד המלך; וזה דרך שוא ונלוז אשר הלכו בו החוקרים הרבים, להגיד השערות רבות על זמן חבור שירי נעים זמירות ישראל, ולשלול כמעט כלם מדוד המלך, ולאחר את זמנם עד ימי המכביים, מבלי לדעת כי רבים מהם סובבים והולכים רק על הקורות שעברו בין שאול ודוד ולא יותר ורבים מהם חבר ושר דוד בעצמו, כי היה משורר גדול ועשה שירים רבים א) כאשר נראה במזמור הזה.

זָבַח וּמִנְחָה לֹא חִפְצָתָּ
אֲזִינִים פְּרִיֹתַי לִי
עוֹלָה וְחֶטְאָה לֹא שְׂאֵלְתָּ:
אֲוֹ אֲמַרְתִּי הִנֵּה בָאתִי
בְּמִגְדַת סֵפֶר פְּתוּב עָלַי:
לְעֲשׂוֹת רְצוֹנְךָ אֱלֹהֵי חִפְצָתִי
וְתוֹרַתְךָ בְּתוֹךְ מִעֵי:
בְּשִׁירְתִי צִדְקַת בְּקִרְתְּךָ רַב.
רָצָה יְהוָה לְהַצִּילֵנִי
יְהוָה לְעֹזְרֹתִי חוֹשֵׁה ב)

כונת הדברים נעלמה כמעט מכל המפרשים אל נכון, ורק רא"ק ערב את דבו לשנות ולתקן הכתובים כפי העולה על רוחו, וקלקל בזה יותר ופרש אפל על

- א) ומה נכונים דברי חז"ל שאמרו (פסחים ק"ז): חנו רבנן רבי אליעזר אומר כל שירות ותשבחות באמר דוד בספר תהלים כנגד עלמו אמרן, רבי יהושע אומר כנגד לבור אמרן, והכמניס אומר יס מהס כנגד עלמו, ויש מהס כנגד לבור, האמורות בלשון יחיד כנגד עלמו והאמורות בלשון רבים כנגד לבור; וכל דברי הח' החדשים לא נכונים אשר יחשבו כי הרשימות הרכות על המזמורים כרשמו מאת המאספים והמסדרים רק כפי סברתם, ולא היה להם בזה שום ידיעה וקבלה ברורה; ובאמת לו יהיה כדבריהם מדוע השאירו בתהלים ל"ד מזמורא דיהומא, הלא היה נקל להם ליחס אותה לאנשים שונים כמו, אברהם, יצחק יעקב וכדומה, ומי עכב על ידם; גם מה שאספו בתהלים את המזמור קל"ז, על נהרות בבל" נראה היטב בעצו את מלאכתם באמונה.
- ב) תהלים מ' ז' והעתיקתי פה מן המזמור רק כנחוצו לסגנון, וכן עשיתי ג"כ להלן.

פני אור א) ולדעת הח' עוואלד חבר והושר השיר הזה אחר מהרת הבית בימי
יאשיהו; ולדברי הח' הישגיני חבר אותו ירמיה בעצמו ב), אולם לבוא עד חקר
השיר הזה נחויץ לנו לשום לב על קורות הימים שעברו, כאשר קרבו ימי משה
למות, מסר את ממשלתו ליהושע, וצוה אותו בשם ה' לעמוד לפני אלעזר
הכהן אשר ישאל לו במשפט האורים לעת הצורך, לכל ימשול על עם ה' בחוקה,
ולבל יוציא להרג עמו כאות נפשו, ועל פי דת משה היו ידי מלך ישראל
אסורות, ולא יוכל לערוך קרבות בעצמו, במרם לקח רשות מה' על פי נביא
וכהן ג), אך שאול המלך כמעט שעלה למרכבה, הרים את לבו מאחיו, ולא רצה
לשאול בדבר ה' וערך קרבות בעצמו, ובכל אשר יפנה ירשיע, ולא קיים את
דבר ה', ושם את הנביא והכהן לשמצה ולחרפה; וזאת הוכיחו שמואל על
פניו, בעת אשר הגיד לו שאול אחר מלחמת עמלק, כי חמל העם על מיטב
הצאן והבקר למען זבוח לה', אז הגיד לו שמואל הנביא:

הַחֲפִיץ לַיהוָה בְּעֹלֹת וּזְבָחִים
בְּשִׁמְעַת בְּקוֹל יְהוָה
הִנֵּה שִׁמְעַת מִזְבַּח מִיָּב
דֶּהֱקָשִׁיב מִחֲלָב אֵילִים ד)

וכונתו כי טוב לשמוע בקול ה', היינו לדרוש בה' במרם תצא למלחמה,
ולהקשיב ולקיים את כל דבריו, טוב יותר ויותר מלהקריב לה' עולות וזבחים
חלב אילים, אבל אתה לא תחפויץ לשאול בה', ובכל מלחמותיך הרשעת, יען
מאסת את דבר ה' וימאסך ממלך, ובתו לו ה' איש כלבבו אשר יקים את
מצות ה' בכל נפשו; ומיד משה שמואל בסתר את דוד למלך ומאשפות ירים
אביון ה) כי ראה שהוא מוכשר לזה, והוא ישמור ויקים את תורת ה' בכל לבו:

א) עיין בס' הכתב והמכתב לר' 193.
ב) בספרו דות פאטנטיסטן ביכער דעם אלטען צונדעם חלק שני (ל' 233)
מה' עוואלד.

ג) עיין בספרי מס"ל במאמר השני (ל' 36) הדברים באריכות.
ד) שמואל א' ט"ו כ"ב, ועיין בספרי מס"ל במאמר השני הדברים באריכות.
ה) וזרע מלח, השפח"ה היא, "שפח"ה והאל"ף נוסף, וכן מאלתו: שער
השפוח, שער השפוח (נחמיה ג' י"ג) וזוה משפח"ה שפח"ה; ופרוטו מקום
גדרות לאן ובקר, חבל: "השפוח" (איכס ד' ה') שרשו חשף, והוא זבל ורפש,
ולפי זה שמואל הנביא אשר בחר בדוד מן הגוים למלך, ינא לקים צוה את דברי

וואת אמר דוד פה בשירו אשר שר, בעת אשר היה נע ונר מפני שאול: קח קוית ה' ויפ אלי וישמע שועתי, ויעלני מבור שאון ממיט ויקם על סלע רגלי כונן אשרי, וכונתו כי נלקח מן הנוה ממקום רפש ומיט ונמשה למלך; זבת ומנחה לא חפצת אונים כרית לי, וירמוז פה בדבריו על דברי שמואל הנביא שאמר לשאול: הנה שמוע מזבח טוב, כי העקר רק לקיים את דבר ה'; ויאמר עוד: אז אמרתי הנה באתי במגלת ספר; וכונתו בעת אשר נמשהתי למלך אמרתי כי מיד אוכל למראות את דבר ה', ובאתי מהר לשבת על כס מלוכה במגלת ספר בידי; כתוב עלי, ככתוב עלי, וכמצוה אנכי המלך בתורת משה, כמו שנאמר: וכתב לו את משנה התורה הזאת על ספר והיתה עמו וקרא בו כל ימי חייו א, והנה לעשות רצונך אלהי חפצתי ותורתך בתוך מעי, ולא כשאול המלך אשר לא שמר תורת ה'; בשרתי צדק בקהל רב, החלותי לבשר משפטי צדק בין העם, הנה שפתי לא אכלא ואבשר עוד, אבל פתאם אפפו עלי צרות רעות מיד שאול וסיעתו עד אין מספר, ואני עני ואביון אדני יחשב לי עזרתי ומפלטי אתה אלהי אל תאחר.

וואת כונת המשורר במזמור ק"ז, להגיד רק קורות ימים שעברו, ולחתום את דבריו בדברים הנוגעים לתולדות שאול ודוד המלך, והולך ומספר המשורר במליצתו הנשגבה בדרך הפלגה גדולה, איך יצאו בני ישראל מארץ מצרים, ואיך נאספו ונגקטו אחת לאחת מארבע רוחות הארץ, ואיך תעו אחרי כן במדבר בישימון דרך, והיו רעבים וגם צמאים, ויצעקו אל ה' בצר להם, ומיד ונפש רעבה מלא טוב, כי נתן להם מים ואת המן, אך כאשר עצת עליון נאצו, ורצו בשר תאוה נתן להם את השלו, אשר היה לזרא באפם, ויועקו לה' וירפאם; ואחרי

אמו שאמרה בתפלתה לה': מאשפת ירים אביון להשיב עם נדיבים (שמואל ב' ז' ח') וזאת הזכיר ג"כ המשורר (תהלים קי"ג ח') מאשפת ירים אביון; וזאת מגביל ג"כ נגד מקומי מעפר דל"י כי המקום הזה מלא רפש וזבל מן הבקר והכלאן:

א) דברים י"ז י"ח, וכעת נבין כמה גדולים דברי חז"ל אשר ילאו להוכיח מן הכתוב הזה, כי התורה מגלה נחמה (גיטין ד' ס'), וכן מה שדרש רבא, אני אמרתי עתה באתי ולא ידעתי שבמגלת ספר כתוב עלי, כתיב הכה שתי בנוחך הנמלאות וכתיב הכה מלאתי דוד עבדי וכו' (יבמות ע"ז), ובאמת רק הם גלו לנו פשט הכתוב אל נכון, ולפי זה ראה דוד ג"כ את ה' דברים יטן המלוה הזאת, וכתב לו את משנה התורה" וכן שאר מצות המלך ממלאו רק בספר דברים, וכל דברי החוקרים החדשים אשר יאחרו זמן מבור הספר דברים יעלו בזהו ויאבדו, ועיין בספרי מס"ל (מ"ר לד 79) הדברים באריכות.

כן ירמה המשורר את כל הליכותם במדבר לאנשים אשר ילכו באניה בלב ים, ואחר כמה צרות ורעות שעברו עליהם יבואו למחוז הפצם, אז יודו לה' הסדו ויספרו נפלאותיו; כן היו בני ישראל ג"כ אז, כאשר באו עיף ונלאה לא"י, אל הנחלה והמנוחה, ויספרו ג"כ את נפלאותיו כי ישם נהרות למדבר וגו' ישם מדבר לאגמי מים וכדומה א) ואחרי כן יספר איך נתישבו בני ישראל בארץ ויזרעו שדות ויטעו כרמים ויברכם וירבו מאד, והצלחתם עלתה כפורחת, אבל לא לארך ימים, כי פתאם הלכו אחורנית, ויפגעו וישחו, סבת הדבר מעצר רעה כי קם עליהם עוצר ומושל רע הוא שאול המלך, ובא עליהם יגון, כי הרים את לבו מאחיו, ושפך בוז על נדיבים והם נדיבו עם, כי לא רצה לדרוש בה', ולשמוע דברי הנביא וכהן, וישם את שמואל והכהן להרפה, וערך קרבות כאות נפשו, ויתעם בתהו לא דרך והוציא להרג עמו בחנם; אך בחמלת ה' על עמו לא האריך ימים על ממשלתו, וישגב אביון מעוני, כי ה' בחר את דוד העני ורש מן הגוה למלך, וישם כצאן משפחות; ומגביל היטב לעמת וימעטו וישחו הנאמר על שאול: יראו ישרים וישמחו וכל עולה קפצה פיה, כי המך הזה הלך בדרך ה' ונוצר תורתו מאד.

ועל פי הדברים האלה נראה ג"כ אור חדש על פני שלשת המזמורים האלה אשר נסרתו ונעלמו דבריהם מכל המפרשים הרבים, והוא:

<p>הלא ידעו פְּעַלִי אֲנִי אֲכִלִי עֲמִי אֲכָלוּ לָחֶם יְהוָה לֹא קָרָאֵוּ: שָׁם פָּחְדוּ פָּחַד לֹא הָיָה פָּחַד כִּי אֲלֹהִים פְּזַר עֲצֻמוֹת חֲנֹךְ הַבְּיָשָׁתָהּ כִּי אֲלֹהִים מְאָסָם:</p>	<p>הלא ידעו פֶּל פְּעַלִי אֲנִי אֲכִלִי עֲמִי אֲכָלוּ לָחֶם יְהוָה לֹא קָרָאֵוּ: שָׁם פָּחְדוּ פָּחַד כִּי אֲלֹהִים פְּזַר עֲצֻמוֹת חֲנֹךְ הַבְּיָשָׁתָהּ כִּי אֲלֹהִים מְאָסָם:</p>
--	--

שָׁם נִפְלוּ פְּעַלִי אֲנִי דָחוּ וְלֹא יָגְדוּ קוֹם ב)

כמעט כל המפרשים הסכימו כי "ידעו" פרושו האם לא ידעו זאת, או יש להם לידע, כאשר פרש רש"י הלא סופם ידעו מה שעלתה בהם; "הבישתה" יאמרו רבים כי הוא עבר במקום צווי, והח' גרעמץ יאמר אף כי נסתר ונעלם מאתנו פשט מן המלות "עצת עני תבישו" בכל זאת יותר נכון הוא מן "פזר עצמות

א) ובחכס ילא הח' גרעטץ להוכיח מזס, כי אחדים מן בני ישראל שבו לא"י בלתי, כי באמת רק משל הוא ולא יוסר. ב) תהלים י"ד כ"ג, ל"ז י"ג.

חנך" א) ולדעת רא"ק נחוץ לתקן במזמור הראשון כך :

שם פָּחַדוּ פָּחַד
בְּי אֱלֹהִים בְּדַר עֲצֻמֹת צְדִיק
וְכִי הִבִּישׁ עֲנִי ה' מֵאֶמְסָהוּ

ובאמת הלך רא"ק בזה שולל כדרכו ועשה מן מלת ברור, בדר" שפרושו דדעתו כמו פור ב) אבל כלם לא ראו נכוחה ולא ידעו את כונת המשורר ואל מה ירמוון מליו; לדעת רש"י סובב המזמור הראשון על נבוכדנצר, והשני על מיסוס; דדעת הרד"ק נתחבר הראשון בגלות בבל; לדעת ראוינמילער, דע וועמע, עזואלד נתחברו אחר ששבו בני ישראל מבבל ג), ולדברי הימציג חבר המזמור השני ירמיה בעצמו, ויש עוד דעות שונות בזה, אולם שלשת השירים האלה חבר ושר אותם הוד בעצמו, ובמלת „פעלי און" כוון אך על שאול, ועליו אמר, אבלי עמי אכלו לחם, יען הוציא להרג עמו רק כאות נפשו; אלהים לא קראו, כי לא שאל תחלה בדבר ה' ע"י נביא וכהן; שם פחדו פחד, כונתו במלחמתו האחרונה עם הפלשתים, כמו שנאמר: וירא שאול את מתנה פלשתים וירא ויחרד לבו מאד, וישאל שאול בה' ולא ענהו ד); לא היה פחד, כונתו האם לא היה פחד, או לא היה פחד בעלמא כי שם פור עצמות חנך, שם נפלו ומתו שאול ושלשת בניו בהר הגרבע, ועצמות שאול נפורו כי גוירתו תקעו הפלשתים בחומת בית שן ואת ראשו כרתו מעליו, וזאת כונתו במלת „פור עצמות חנך" לרמוז על הדבר הזה ה), וכן מה שאמר מיד: הבישתח כי ה' מאסם, לרמוז ג"כ על מה שאמר שמואל לשאול: יען מאסת את דבר ה' וימאסך ממלך ו), אך במזמור הראשון

א) עיין צמ"ע הירחי לפרא"י גרעטן לטנת 1869 75 54.

ב) הכחז והמכתב 75 181

ג) עיין בס' דירא פאעטישטען זיכער מעזואלד חלק שני 75 260.

ד) שמואל ח' כ"ח כ'.

ה) ומלת „חקך" שרשו חכה והוא פע"ץ וש"ת לאיש אשר יקבוץ חיל לתון על האויב, כמו וחנה על סעיר ללכדה (ש"ב י"ב כ"ח) ויהן על יבש גלעד (ש"א י"ח ח') וכונתו פה על שאול, אשר ילא לעשות מלחמות ולחון על אויבים, וזכר בסיימן נקבה „חקך" להחל בו ולהגיד כי חם כמו כנקבה, עיין בס' חלקת הנקוד (74 74) וכן תלחנו (ישעיה ל' י"ט) כשמעתו ענך, והכונה כי מלך רחמנות יחלס כזיכול כח ס' כנקבה, ויערך רק לקול זעקך, ולזה זכו לא חזכה עוד, ועיין בס' חלקת הפעלים 75 86.

ו) שמואל ח' ט"ז כ"ג, כ"ו.

יזכיר רק התחלת הענין: שם פתחו פחד, והפסיק בתוך ואמר: כי אלהים ברוד צדיק, וכונתו על עצמו כמו שאמר: מושל באדם צדיק א, עצת עני תבישו, כי דרפהו עד חרמה, אבל ה' היה מחסהו ב).

מאמר השלישי

אחר הדברים האלה נשים עין על השיר הנפלא הזה. והוא מזמור
לאסף:

נודע ביהודה אלהים
ויהי בשלם סבו ומעונתו בציון:
שמה שבר רשפי קשת
מן וחרב ומלחמה סדה:
אשתוללו אפירי לב נמו שנתם
ולא מצאו כד אנשי חיל ידיהם ג)

רבים מן המפרשים הסכימו שהשיר הזה חבר בימי חזקיהו המלך, על ספלת חיל סנחריב, וכן נרשם ג"כ זאת מלמעלה על המזמור הזה בהעתקת השבעים אך אחדים מהם יאמינו כי נתחבר השיר הזה רק בימי המכביים ד) יען הכחץ והדחק נראה לעינים, כי איך יאמר המשורר, בישראל גדול שמו" אחרי שבימי חזקיהו נגרשו כבר בני ישראל מארצם, ולדעת הח' גרעמץ חבר השיר הזה בפרוש בימי חזקיהו רק נחוץ לתקן הכתוב כך, בירושלים גדול שמו" וכן, והיה בשילוח סבו" ואז יבוא הבל על גבון ה).

א) ט"ב ב' כ"ג, ג'.

ב) והפסוק האחרון הנאמר בשניהם: מי יתן מליון ישועת ישראל בשבט סי' שבות עמו, הוא כמו הנאמר בחיוב (מ"ב י') וה' שב אה שבות חיוב, והכונה כי ישבו השבטים באגדה אחת ולא יעשו קרבות זה בזה ויחמו בשובה ונחת, ואז יגל יעקב ישמח ישראל, ולא נחוץ לומר כי הפסוק הזה נוסף אחרי כן כאשר יחשבו רבים.

ג) תהלים ע"ו.

ד) עיין ביבעל לעקם' לשתנקעל ערך, פסאלס" 6 ד.

ה) בס' געזיכטע דער יודען חלק ב' מחלקה א' 256.

אבל כל החוקרים הרבים לא ראו נבוחה ולא קלעו אל מטרת האמת, יען המזמור הזה וגם המזמור שלפניו, לא יסבו כלל וכלל על ימי חזקיהו או המכביים, רק על המלחמה האחרונה אשר לחם שאול בפלשתים, וזאת כונת המשורר במה שאמר מקודם: הודינו לך אלהים, הודינו וקרוב שמך ספרו נפלאותיך, והם הדברים אשר עשית לפנים בצאתך לשפוט מישורים, ואמרת להוללים אל תהלו ולרשעים אל תרימו קרן, והם שאול וסיעתו, ותרוטמנה קרנות צדיק, הוא דוד המלך, ואז נודע ביהודה אלהים, כי יש אלהים שופטים בארץ, כי שבט יהודה בחרו בדוד תחלה, ואחרי כן בישראל גדול שמו כאשר המליכו אותו עליהם, ומיד ויהי בשלם סבו ומעונתו בציון, כי דוד היה הראשון אשר שם את ירושלים למושב לו, והביא את ארון ה' לציון, והולך המשורר ומספר את מעשי ה' ויאמר: שמה שבר רשפי קשת, מנן וחרב ומלחמה סלה, אשתוללו אביי לך נמו שנתם ולא מצאו כל אנשי חיל ידיהם, וכונתו בזה על המלחמה האחרונה אשר לחם שאול בפלשתים, כאשר קונן דוד עליהם ואמר: שם נגעל מנן גבורים, קשת יהונתן וחרב שאול א. וממעם זה נרשם על המזמור ע"ה מלמעלה המלות „אל תשחת" אשר נעלם פרושם מכל המפרשים, אבל אם נשים לב על מזמורי תהלים נ"ז נ"ח נ"ט, אשר שר דוד, נראה כי גם שם נרשם מלמעלה המלות „אל תשחת" ועל שנים מהם נאמר בפרוש, אל תשחת בברחו מפני שאול, אל תשחת בשלוח שאול וגו' להמיתו, ומכאן נראה היטב שכונת המלות „אל תשחת" להגיד שכל ענין השיר סובב והולך על שאוק אשר השחית את דרכו מאד, ובכל אשר יפנה ירשיע, ולהעיר בזה את און העם למוסר, וממעם זה נרשם ג"כ על המזמור הזה, המלות „אל תשחת" לרמוז על הענין הנזכר, וזאת ג"כ כונת המשורר מה שאמר מיד:

אֶתָּה נֹרָא אֶתָּה
 וּמִי יַעֲמֵד לְפָנֶיךָ מֵאֵז אֶפְדֶּךָ :
 מִשְׁמַיִם הִשְׁמַעְתָּ דִּין
 אֶרֶץ יִדְאָה וְשָׁקְטָה :
 בְּקוֹם לְמִשְׁפַּט אֱלֹהִים
 לְהוֹשִׁיעַ בְּלִ עֲנִי אֶרֶץ סֶדֶה :
 בְּיַחַמַת אֲדָם תוֹדֶךָ
 שְׁאֵרִית חַמַת תַּחֲגֹר :

בפרוש הכתובים האלה עמלו כל המפרשים מאד, והגידו תהפוכות וזרות אין חקר; אך לדעת הח' גראמץ ורא"ק יש לתקן ולקרוא תחת מאז אפך, "עז אפך" ואת הפסוק כי חמת אדם וגו' לא העתיק גראמץ כלל, והציג נקודות רבות לסימן כי נתקלקל פה הכתוב מאד; אך לדעת רא"ק יש לתקן הכתוב כך.

**פִּי חֶמֶת וְאָדָם תְּדוּךְ
שְׂאֵרִית חֶמֶת תִּחְגוֹר**

והכונה לדעתו כי שתי האומות חמת ואדום תדוך, כמו והרוך רשעים תחתם ושארית חמת תחגור, הוא מלשון חגר ופסח א) ולדעת עווארד יש לתקן על פי השבעים על "תחגך" שהוא מלשון חג ב), אבל כל המפרשים לא באו אל חקר דברי המשורר שאמר נורא אתה ה' ומי יעמוד לפניך מאז אפך; שכונתו בזה על שאול המלך אשר חרה אף ה' עליו מכבר, ומשמים השמיע דין על ידי שמואל הנביא, והגיד לו כי מאם בו, ובהר לו איש כלבבו, להושיע כל ענוי ארץ; כי חמת אדם תודך, סובב והולך על שאול אשר אחרי שסר מדרך ה' בא להקריב את העולה, ואמר לשמואל כי חסר על מיטב הצאן למען זבוח לה'; וחמת אדם פרושו כמו כסיל אדם ג) והוא שם התאר לאיש משחת, אשר דרכו רק להזיק ולהרוג אנשים כמו נחש בחמתו ועולה היטב על שאול אשר הוציא דהרג את עמו רק באות נפשו, וכאשר אמר דוד עליו: זרו רשעים מרחם וגו' חמת למו כדמות חמת נחש כמו פתן חרש יאטם אונו ד) וזאת כונת המשורר פה, כי חמת אדם תודך, אם איש משחת ורע מעללים יבוא להורות לך ה', גורם בזה כי שארית חמות תחגור, כי מלבד האף והחמה שיש לך עליו מכבר, תחגור כעת בעת אשר יודה לך, את שארית חמתך עליו ותכעוס ביותר; ומסכים ממש עם דברי דוד שאמר: ותפלתי תהיה לחטאה, וכן אמר שלמה זבח רשעים תועבת ה' ה); ושארית חמות מגביל היטב לעמת מה שאמר המשורר מקודם: ומי יעמוד לפניך מאז אפך, וכונתו כי ה' היה כבר בכעס עליו, אך ע"י אשר יצא עזר להורות לה', גרם כי ה' חגר שארית

א) עיין הסכח והמכחב לך 207, ועל חופן הזה הסתיק ג"כ הס' מאנדעלשטאם בלשון רוסיא.

ב) עיין בס' דיא פאעטישע זיכער חלק שני לך 104.

ג) משלי כא כ'.

ד) תהלים נ"ח, ואל המזמור הסוף נרשם מלמעלה "אל תשחת" וסובב על שאלו וסייעתו בפירות; וסח' גראמץ השחית וקלקל המזמור הספלה הזה מאד; (עיין במ"ע סיכמי שלו לשנת 1872 לך 385) ואלדבר מזה במקום אחר ברלות ס' את דרכי.

ה) תהלים ק"ט ז', משלי ע"ו ח'.

חמתו עליו, ומת במלחמתו האחרונה עם הפלשתים, ושם יבצור רוח נגידים, השפיל והקמין את רוח שאול אשר שמתו לנגיד על עמו, והוא רם לבבו מאד בממשלתו, וכעת נראה ג'כ אור חדש על פני השיר הזה אשר ערפל התלתו; והיא: לדוד מזמור

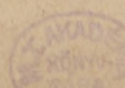
נָאִם יְהוָה לֵאדָנִי יָשָׁב לִימִינִי
עַד אֲשִׁית אִיבִיךָ הָדָם לְרִגְלֶיךָ :
מִמֶּה עֵנָה יִשְׁלַח יְהוָה מִצִּיּוֹן
רִדָה בְּקִרְבֵּי אִיבִיךָ :
עֲמֶה נְדָבַת בְּיוֹם חֵילֶךָ בְּהַרְרֵי קָדְשׁ
מִרְחֹם מִשְׁחָר לָהּ מֵר יִלְדָתֶהָ א

רבים מהח' ובראשם הימציג, ושטיינער וכדומה, אף כי נעלם מהם פשט וכונת הכתובים, הסכימו כי המזמור הזה נתחבר בימי המקביים (ב) ולדברי הח' בלעק לא הוברר עוד הדבר אם השיר הזה הוא נבואה לעתיד, או מספר מה שעבר (ג); לדברי הח' גיינער השיר הזה הוא רק שבח ותהלה לנדיב אחד מן הצדוקים בימי בית שני, ומשחר יפרש מלשון שהרות והכונה ימי השחרות והעלומים (ד) ולדעת הח' שי"ר נבוכו כל המפרשים בפרוש המלות „מל ידות" כי „מל" פה אין הוראתו כמו בכל המקרא, רק הוא מן מליא בלשון ארמי וסורי שפירושו נער, וכן תרגם פה הסורי „מליא ילדתך" והכונה על קבוצת נערים במלחמה (ה) ולדעת הח' קאבאק מלת „מל" פה הוא צווי משרש נטל (ו). בהררי קדש, תקנו רבים על בהר' קדש, אך ביותר תקן רא"ק את הכתובים האלה כך:

עֲמֶה קָדְשׁ מֵר נְדָבַת
בְּיוֹם חֵילֶךָ בְּהַרְרֵי קָדְשׁ
מִשְׁחָר מִרְחֹם יִלְדָתֶהָ ז

אולם כל המפרשים הרבים הגירו רק תהפוכות וזרות אין חקר, כי כל המזמור הזה, סובב והולך מהחל ועד כלה, רק על דוד המלך, ובוה צדקו מאד דברי הראב"ע והרד"ק, ועמהם הסכים ג'כ הח' עוואלך (ח) וכונת הדברים אשר נעלמו

- (א) תסלים ק"י.
- (ב) עיין ביבעל לעקס' לשענקעל ערך פסאלס.
- (ג) עיין בס' אייב, אמט, זל 628.
- (ד) עיין בס' אר"ש זל 29.
- (ה) נחלת יסודס זל 11.
- (ו) ישרון כרך שביעי זל 19.
- (ז) סכחב וסמכחב זל 217.
- (ח) עיין בס' דיא פאעטישען ביכער חלק שני זל 56; וכל הסיר הזס שר וחכר

מכל המפרשים הוא כך ; כי ה' אמר כדוד שב לימיני וכה מעט, עד אשר אשים את אויביך, והם סיעת שאול, הדום לרגליך, ומציון יבוא לך עז למשור ולרדות בקרב אויביך, והם האויבים הרבים מעמך, יען כל השבטים היו בתהדה עם איש בשת בן שאול, ורק שבט יהודה דבקו בדוד כנודע; ולזה יאמר עוד המשורר מיד בשם ה': עמך נדבות ביום חילך; והכונה כי כל שבטי יה יבואו ויתנדבו אליך בלב שלם ביום חילך בעת הצלחתך וגבורתך ואז יקבלו כלם את מלכותך עליהם בהדרת קדש; והמלות "מרחם משחר" נעלמו מכל המפרשים הרבים, כי פישו כמעט כדם "משחר" מלשון שחר ואור בקר; אך באמת "מרחם משחר" פה, הוא ממש ההפך מן הנשאים מני רחם, מרחם הקדשתיך א) וכונת המשורר להגיד ברמו והסתר פה, כי אף שהורתו של דוד היתה שלא בקדושה וטהרה, ומרחם חשך משחור הודו, כאמרו: הן בעוון חוללתי ובהטא יחמתני אמני, ואמר עוד: וה' יגיה חשכי ב), בכל זאת, לך טל ילדתך; וילדתך הוא לך כמל, כי מן העת שנולד ויצא לאויר העולם יך ונקי הוא כמל, כאשר הגיד לו ה'; בני אתה אני היום ילדתך ג) ולזה נשקו בר, כי בר ונקי הוא כמל, וכמו טל אורות מלך ד) ובכונה אמר המשורר פה מקודם בהדרי קדש" לחזק הענין ביותר ה) ויאמר עוד:

נִשְׁבַּע יְהוָה וְלֹא יִנָּחֵם
אֶתָּה כִּהְיִי לְעוֹדֵם עַל דִּבְרֹתַי מִדְּבַי צָדֵק:
אֲדַנִּי עַל יְמִינָהּ מִחֵץ בְּיוֹם אָפוּ מִלְכִּים:
יִדִּין בַּגּוֹיִם מֶמֶד גְּזֵוֹת מִחֵץ רֹאשׁ עַל אֶרֶץ רַבָּה
מִנְחַל בְּדָרְךָ יִשְׁתָּה
עַל בֵּן יָרִים רֹאשׁ:

- דוד בעלמו, והסתמם במלילתו הרמה בלשון נסתר לגוף שלישי, כאשר עשה במזמור ס"ח, ורוח אחד לנתיבם.
- א) ישעים מ"ו ג', ירמיה א' ה'.
- ב) תהלים כ"א ז, י"ח כ"ט.
- ג) שם ב' ז, וזאת הזכיר ג"כ איתן האזרחי בשירו (פ"ט כ"ז) הוא יקראני אזי אחס וגו'.
- ד) ישעים כ"ו י"ט.

ה) וזאת ג"כ כונת המשורר בזה שאמר (תהלים ס"ט כ"ח) חרפה שברם לבי וגו' וסנה לדעת רבים מן החוקרים החדשים נחשבר השיר כ"ח בתהלים בגלות בבל, ולדעת גראטץ בימי ירמיה, אבל כל דבריהם אין להם יסוד; והמזמור סזס אמר דוד בפרוש כמו שנתסם עליו; ומן הספוק הטיבם ברנאך אח ליון חבנס חומות ירושלים; הנאמר שם אשר בזה הסגנון המפרשים; מכאן ראינו להסך כי שיר קדמון הוא, יע' המשורר ישב אז בליון ומשאלות לבו סיו כי ייטיב ס' אח מלכ ליון ויעלם מעלם לעשות

לדעת הח' גוינער : על דברתי מלכי צדק, שאתה תהיה מלך וכהן כמו מלכי צדק מלך שלם; ולדעת הח' ש"ר על דברתי פה מן פעל הארמי „דברה“ שפרושו הנהגה ומנהג; המלות מחץ ביום אפו מלכים, נעדם מכל המפרשים, מי המה המלכים האלה; וכן כונת הכתוב: מנחל בדרך ישתה על כן ירים ראש; אין אתם יודע עד מה; ורק רא"ק תקן מבלי דעת על „בן ירים ראש, שהכונה לדעתו על הכוס והגביע שבירד ירים ראש אויביו א), אבל כל דבריהם אין להם שהה, כי כונת המשורר להגיד כי ה' נשבע כדוד שיהיה כהן לו לעולם, ולא יתנחם, על דברתי מלכי צדק על דברתי אשר אמרתי והבטחתי לשמואל, ואין לך מלכי צדק לפחוד עוד; ה' על ימיןך מחץ ביום אפו מלכים והם שאול ושלשת בניו שמתו עד שדי המלחמה; ויאמר עוד כי דוד ידין בגוים וגו' מחץ ראש על ארץ רבה, והם בני עמון אשר נקראו על שם עיר ממשלתם, ודוד לכד את רבה, ואת העם הוציא וישם במגרה ובחריצי הברזל וגו' וכן יעשה לכל ערי בני עמון ב). מנחל בדרך ישתה, כונתו על דוד שגלקח מן הנוה למלך, והיה רועה צאן בשדה, ושתה מים מן הנחל, והיה נגש ונענה עד מאד, כאמרו; וענתך תרבני, על מי מנוחות ינהלני ג) ועל כן ירים ראש ראוי הוא כמלוכה יותר מן שאול, כאשר הודה דוד אחרי כן לה' חסדו ואמר: כבודי ומרים ראשי; ועיניך על רמים תשפיל ד) וכונתו בזה על שאול שהרים את לבו מאחיו והיה גבה עינים ורחב לבב ולזה אפסה ממשלתו.

וזאת גם כן כונת המשורר בשירו ק"ט בתהלים, אשר כמעט כל המפרשים הגידו עליו תהפוכות וזרות, ולדעת הח' היטציג, והאלסהאזען, נתחבר בימי המקבילים; ולדברי הח' גראמץ נתחבר במש בוזמן אחרון, רק אין לאחר אותו כל כך; והח' גראמץ יצא עוד לפרש אותו ולהסיר כל הלחץ ממנו, ועשה בו תקונים ושנויים אין מספר, והפך את הודו למשחית, כאשר נראה בזה:

אֶרְדֵּי תְהַלֵּתִי אֶל תַּחֲרָשׁ׃
 כִּי פִי רָשָׁע וּפִי מִרְמָה עָלַי פִּתְחוּ׃
 תַּחַת אֶהְבֵּתִי יְשׁוּמוּנִי וְאֲנִי תַפְּלָה׃
 וַיִּשְׁמְעוּ עֲבָדֵי רַעְוָה תַּחַת מוֹבָה׃
 וְשִׁנְאוֹה תַּחַת אֶהְבֵּתִי׃

אח ירושלים לעיר ממשלתו, לבנות חומותיה וביית לה'; וכמלות אז תחפוץ זכמי לך וגו' אז יעלו על מזבחך פרים, כסוכה כאשר יבנה חומות ירושלים ושם יעמוד המקדש על תלו.

א) סכתב והמכתב לך 217.

ב) שמואל ב' י"ב כ"ט.

ג) חסלים כ"ג ב', שמואל ב' כ"ב ל"ז.

ד) שמואל ב' כ"ב כ"ט.

הַפֶּקֶד עָלָיו רָשָׁע
 וְשָׁמַן יַעֲמֹד עַל יָמֵינוּ :
 יִהְיוּ יָמָיו מְעַטִּים פִּקְדָתוֹ יִקַּח אַחֵר :
 זֹאת פְּעֻלַת שְׂמֹנֵי מֵאֵת יְהוָה
 וְהַדְּבָרִים רָעַ עַל נַפְשֵׁי :

לדברי הח' גראמץ במקום „אלהי תהלתי“ צריך להיות „אלהים תפלתי“ וכן וישימו עלי“ נחוץ לתקן על „וישלמו עלי“ כאשר הסכימו גם כן לזה הח' האלסהאוען והאפפֶעֶלד ; המלות : הפקד עליו רשע , יאמר הח' גראמץ שאין ספק שהם דברי האויבים אשר הגידו על המשורר , ורק נחוץ להוסיף מקודם מלת לאמר או ויאמרו א) והפסוק הפקד עליו רשע נתקלקל מעט לדעתו ונחוץ להוסיף מלת „שפמ“ ואז יבוא הכל על נכון; על המלות „פקרתו יקח אחר“ יאמר הח' גראמץ כי הם קשים מעט , אך אין לפרש אותם פקודה או משרה , רק הכונה על פקדון, והכתוב : זאת פעלת שטני מאת ה' , יאמר הח' גראמץ כי מלת „פעלת“ אין לה מקום פה כלל , רק נחוץ לתקן „זאת תפלת שטני“ קמו ויבשו , יש לתקן על פי השבעים „קמי יבשו“ וכן להושיע משפטי נפשי על „משפטי נפשי“ וכדומה ב) .

ומי לא יתפלא על התקונים האלה ועל פרושו שאין לו שחר ; ובאמת כל המזמור הזה , וגם המזמור ס"ט הנדמה לו , אמר דוד על שאול בפרוש , כאשר הרגיש הרד"ק אל נכון ; ודברי הרנ"ק כי המזמור ס"ט סובב על ימי אליקים ובכחידם לא נכונים כלל ג) ; ופי רשע ופי מרמה כוון דוד רק על שאול אויבו העו ; ואמר תחת אהבתי ישטנוני ואני תפדה , ומה תפלתו מה? הפקד עליו רשע וגו' , כי ה' יפקוד עון הרשע הוא שאול , והפסיק בכונה בתוך על ידי הפסוק , וישימו עלי רעה ; להתנצל ולתת מעם מדוע נוסר שנאתו ויקלל אותו בקללות נמרצות כל כך ; וכן יתנצל עוד הפעם ויאמר : יען אשר לא זכר עשות חסד וירדף איש עני ואביון ונבאה לבב למותת ד) וחתם את קללתו ואמר ; זאת פעלת שטני מאת ה' , והדברים רע על נפשי ; וכוונתו : זאת אבקש מאת ה' כי יעשה וישלם למבקשי נפשי , וידעו כי ירדף זאת אתה ה' עשית להם , קמו מעט אך ויבשו מהר ; ואודה לה' מאד בפי כי יעמוד לימין אביון להושיע משפטי נפשו ; וכך הדברים נכוחים למבין וישרים למוצאי דעת .

-
- א) ספירות הזס סגיד כבר מסר"י בר"ל בפירוטו על תסליס , וסח' גראמץ הביא ז"ח כדבר חדש .
 ב) עיין בזמ"ע סירחי לפרא"ג גראמץ לשנת 1878 ט"ז ד' 6 .
 ג) עיין מונס"ז ט"ז ד' 136 .
 ד) וכן יתנצל ג"כ בזממור ס"ט (כ"ז) כי אחס אשר סכית רדפו ואל מכלאוב חלליך יספרו וכוז אחד לשיסס .

בדבר האתנה במלת ימינך (תהלים פ יח)

רבים מן המפרשים אחזו בכל עו, בדברי הח' פינסקער שאמר בספרו מבוא לנקוד האשורי צד קל"ג, בזה"ל; וכן בתהלים (פ' יח) האתנה במלת "ימינך" מקומו במלת איש; כי מה טעם למליצת "איש ימין" והתרגומים כלם וכן המפרשים נרחקו בבאורה, והנכון: תהי ירך על איש, ימינך על בן אדם אמצת לך, ויהיה כפל לשון במלות שונות עכ"ד; אבל דברי הח' פינסקער טובים רק למראה עינים, ולא כן האמת; ואם נשים עין על דברי הפסוק הקודם: וכנה אשר נטעה ימינך, ועל בן אמצתה לך; נראה כי אין לזוז שם האתנה מן מלת ימינך בשום אופן, והוא הדין ג"כ בפסוק הזה, תהי ירך על איש ימינך וגו', שהוא רק כפרוש ותוספת באור לדברי פסוק הקודם, והמלות "איש ימינך" אחוים ושלובים ע"י האתנה זה בזה אל נכון, ולא יפרדו לעולם.

ועל שאלת הח' פינסקער מה טעם למליצת "איש ימינך" נשיב כי יש ויש טעם נכון למליצה הזאת, יען במלת איש ימינך כוון המשורר על דוד המלך, אשר נאמר עליו; ה' על ימינך, שב לימיני א' וכדומה; ובן אדם נרמז ג"כ על דוד כאמור וזאת תורת האדם, לקחת מתנות באדם ב', ואיש ימינך מקביל היטב לעמית ובן אדם, ובעת נבין ג"כ כונת המלות "אמצת לך" כי דוד היה מך ערך ודרך נבלם, ורק ה' היה עומד על ימינו ואמץ את רוחו; והנה המשורר בקש פה תחלה מה' על ישראל הנמשל לגפן, וחתם ופקד גפן זאת, ואחרי כן בקש על מלכות בית דוד ואמר, וכנה אשר נטעה ימינך, ועל בן אמצתה לך, ופעל נטע פה פרושו כמו וכמשמרות נטועים, והכוונה במשמרות הקבועים בארץ ג) וכן הגפן תעמוד רק על ידי משענת קנה ומטה כנודע; "וכנה" שם תאר לבס"ס וכן המזוק הדבר, כמו הוא עשך ויכוונך ד), וכונת המשורר במלות: וכנה אשר נטעה ימינך, על דוד המלך, יען הוא נתן לישראל עז ותעצומות, ע"י אשר הכניע אויביהם מסביב, כמו הכנה להגפן; והיטב דרשו חז"ל (ילקוט תהלים) על הפסוק וכנה אשר נטעה ימינך, באיזה זכות העולם עומד, ר' אבא בר כהנא אומר בזכות בית דוד אשר הכיננו ה) וכן אמר ג"כ המשורר איתן האזרחי על מלכות בית דוד, פרצת כל גדרותיו וגו' ו) כאשר אמר המשורר אסף פה בשירו, ורוח אתר לשניהם:

א) תהלים (ק"י ח' ה') ועיין בספרי אור הדג מ"ג.

ב) ע"כ ז' י"ט) תהלים (ס"ח י"ט) ועיין בספרי ח"ה מ"ב:

ג) קבלת י"ב י"ה).

ד) דברים (ל"ב ו').

ה) מ"א (ב' כ"ד).

ו) תהלים (פ"ט י"ח) ואנכי אעיר כי בדבר הכתוב יכל מלך, וכן הגלל כלכי מיד, אשר תקנו סת' רייפמאן והר' שטרנשעווסקי, אין לחקו גם פה כלל, כי הנוסח שלנו נטון מאל, ואדבר מה ח"ה במקום אחר בלתי כות.

השמיטה מן מאמר הראשון

א

כמה עמלו המפרשים על מלת "בללמון", ולא ידעו כי זאת היא מסגלת שפת עבר, להחליף שמות רבות אשר סיפן אות ת', על אות נ, והוראה אחת להן, יען האותיות ד מ ל נ ת מתחלפות זה בזה לרוב, כמו: ישימות תחת ישימון, חמות תחת חמון, עלצת תחת עלצון, גאות תחת גאון, פרזות ת' פרזון, חזות תחת חזון, חמת תחת חמין, וכדומה; והנה "ללמון" נחליף מן "ללמות" והוראה אחת גם כן להן שהיא חשך ואפלה, כמו; יגאלסו חשך וללמות תשכון עליו (איוב ג' ה') והשגב בללמון, שעורו כמו השגב בללמות, והכונה כי ה' הזריח אורו הלא כשגב, בהכונה, במקום חשך ואפל, כמו (איכה ד' ז') זכו מזירים משגב לחו מחלב, ואם הים כונת המשורר על הר ללמון, אז הגיד בפירוש "השגב" על הר ללמון, כמו שאמר שם: הר ה' הר בשן וגו' ולא "השגב בללמון" שאין לו שחר, והיעב אמרו חז"ל אל תקרי בללמון אלא בללמות (ברכות ט"ז).

ב

מליצה הכחוב (כ"ה), למען תמחץ רגלך בדם לשון כלבין מאויבים מנשו, הוא דומה ממש למליצה הכחוב (שם קי"ג ה) מי כה' אלהינו המגביהי לשבת המשפילי לראות בשמים ובארץ; כאשר השכיל הרמב"ן לבאר ששעורו: מי כה' אלהינו המגביהי לשבת בשמים, המשפילי לראות בארץ, אף כאן שעור הכחוב כך, למען תמחץ רגלך בדם מאויבים; לשון כלבין מנשו (עיין באור שמות ט"ו), והמלות "מאויבים מנשו" עומדות פה בפני עצמן, כמו המלות "בשמים ובארץ" שם, ולזה שויס הכחובים בתמונת מליצתם.

ג

מלת "אסור" שהשתמשו חז"ל לרוב על איש שפסול ואינו ראוי לבוא בקהל, היא עברית ממש, וכן מלאנו במלכים ב' (כ"ג ל"ג) וַיִּאָסְרוּהוּ פרעם נכס ברבלס בארץ חמת ממלך בירושלים, והכונה כי ברבלס אשר ופסל פרעם נכס את יהואחז המלך, לכל ימלוך בירושלים אשר ממלך מעם הארץ, ובעל ד"ס שנה על "ויסירו" רק מפני כבודו; ומזה "מוליא חסירים בכושרות" והכונה שהיה אסור ופסול לבא בקהל; ובכושרות הוא כמו כשר וכשרון, כי האותיות ד ע ל נ ת מתחלפות.

אור חדש על מלת

„לגאיונים“

רבים מן המפרשים חדשים וגם ישנים, הסכימו שמלת „לגאיונים“ (תהלים קכ"ג), פירושו כמו לגאים שהוא אנשים המתגאים, והיו"ן נוספת והוא על משקל עליונים; ואחדים מהם פרשו מלשון חז"ל „לגיון“ שהיא מלה רומית כנודע, אבל כל המפרשים לא שמו על לבם שמלת „לגאיונים“ היא מאותן שכותבין חד, וקוראין שנים ע"פ המסורה (עיין מ"ס פ' ז ה' י"ב) כאשר נרשם זאת מלמטה בכתוב, קרי לגאי יונים, שחי מלות.

ולפי זה כל פרושי המפרשים בטליון מעלמן, יען הקרי לעולם העיקר, אך כונת המלות הכמיוסות האלה, נראה מתוך דברי הכביא יחזקאל שאמר על בני ישראל (ז' ט"ז) ופלמו פליטיהם והיו אל ההרים כיוני הגאיות כלם המוח איה בעומו, וגא פירושו כמו גא ורס (ישעיהו ב, י"ב) גאו המים (יחזקאל מז ה') שהוא תאר לגבע ור קטן. ומזה „גב“ (שם ט"ז כ"ד, מ"ג יג) כדרך החלפות האותיות זה בזה לסבת קרבת מלכס כסדר האלפא ביתא, וכונת הכביא כי פליטי ישראל יברחו מרוב פחד, אל ההרים כאשר יעופו היונים רכי לבב על הגאיות והגבעות והומות; כן יהמו גם איה בעומו (עיין רש"י). והנה „יוני הגאיות“ דומה ממש כמו „גאי יונים“ וכונת המשורר להגיד פה, איך שבע בזה לרוב, עד שהיה הלעג „שאלנים הבוז לגאי יונים“, אף לאנשים כאלה בעלי פחד ומורא כיונים, אשר מחולשת לבם יעופו על הגאיות, ומקביל היטב לעמם „השאלנים“ שפרושו גם כן הנוחים והעלובים מאד.

תקון

בראשית מאמר השלישי השמיני מסדר האותיות את המלים :
בישראל גדול שמו .

B

45.